

Dr. Türkmen Göksel,
Öğretim Görevlisi, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi
Dr. Yetkin Çınar,
Öğretim Görevlisi, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi

Seçim Barajını “Yönetimde İstikrarı Azaltmayan Bir Seviyeye” Düşürmek Mümkün mü?

Anayasamızda seçim sisteminin sahip olması gereken iki temel ilke, “temsilde adalet” ve “yönetimde istikrar” olarak ifade edilmektedir. Seçim barajının temel fonksiyonu ise, bu iki temel ilke bağlamında, temsilde adaletten ödün verilmesi pahasına yönetimde istikrar ilkesini güçlendirmektir. Uygulamada % 10 gibi yüksek bir ülke barajı uygulamasından¹ beklenen; görece küçük partilerin meclis dışında kalmasına yol açılması ve bu partilerin gücünün meclise girmeyi başaran partilere dağıtılması vasıtasıyla, hükümet kurmanın kolaylaştırılmasıdır.

Seçim barajının düşürülmesi konusu uzun zamandır tartışılmaktadır. Ancak kanımızca bu tartışmalarda asıl cevaplanması gereken soru şudur: “% 10 gibi yüksek seçim barajı nedeniyle “temsilde adalet” ilkesinden ödün verilirken “yönetimde istikrar” ilkesinde gerçekten büyük kazançlar sağlanmakta mıdır?” Ya da bir başka deyişle; “yönetimde istikrardan ödün vermeden (ya da çok az ödün verilerek), temsilde adaleti (önemli ölçüde) arttırmak mümkün müdür?”

¹ Nispi seçim sistemine sahip bir çok demokratik ülke ile karşılaştırıldığında, %10 seviyesi uygulanan en yüksek ülke barajıdır. <http://www.electionresources.org>

Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi, seçimlerde baraj seviyesinin %3'ten fazla olmaması gerektiğini belirtmiş (Parliamentary Assembly Council of Europe, 2007, p. 58) ve Türkiye'ye barajı düşürmesi tavsiyesinde bulunmuştur (Parliamentary Assembly Council of Europe, 2004, p. 6).

Seçim Barajını “Yönetimde İstikrarı Azaltmayan Bir Seviyeye” Düşürmek Mümkün mü?

Bu soruyu cevaplayabilmek için, %10 seçim barajının uygulandığı ve seçim sisteminin diğer unsurları açısından da benzerlik gösteren son dört genel seçimin (1995, 1999, 2002 ve 2007) sonuçları üzerinde “temsilde adalet” ve “yönetimde istikrar” kavramları nesnel bir şekilde ölçülmüş; alternatif baraj seviyeleri için (% 0-10) bu iki ilke arasında uzlaşmayı sağlayan optimal baraj seviyesinin varlığı araştırılmıştır (nesnel tanımlamalar için Kutu-1'e bakınız).² Bu analizler sonucunda ortalama % 4 baraj seviyesi optimal olarak bulunmuştur. Yani % 4 baraj seviyesi ile “yönetimde istikrar” ilkesinden çok fazla ödün verilmeden “temsilde adaleti” arttırmanın mümkün olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Kutu 1. İstikrar ve Adalet Göstergelerinin Tanımları

Temsilde Adalet Göstergesi: Partilerin aldıkları oy oranı ölçüsünde sandalye oranına sahip olmaları anlamına gelmekte olan “temsilde adalet” kavramının nesnel olarak ölçümü için “orantısızlık endeksi” kullanılmıştır. Orantısızlık endeksi hesaplanırken seçime giren tüm partilerin sandalye oranları ile oy oranları arasındaki mutlak fark bulunur ve bu değerlerin en yüksek olanı o seçim için “orantısızlık endeksini” yansıtır. Ayrıca, “temsilde adalet” için meclise girebilen parti sayısı ve temsil edilemeyen oy oranı gibi diğer bazı göstergeler de kullanılmıştır.

Yönetimde İstikrar Göstergesi: Hükümetin kurulması ve/veya bir yasanın çıkarılması için milletvekillerinin mecliste kullandığı oyların belirli bir kotayı geçmesi gerekmektedir. Mevcut meclis aritmetiğine göre hükümet kurma kotası, 550 sandalyenin yarısının bir fazlasından hesaplanan 276'dır. Bu kotaya ulaşmak için koalisyonlar gerekebilir. Partilerin sahip oldukları sandalye oranları temel alındığında her bir partinin bu koalisyonların oluşmasındaki belirleyici rolü o partinin gücünü yansıtmaktadır. Bu belirleyici rol hesabına dayalı olarak her parti için 0 ila 1 arasında değer alan bir güç endeksi hesaplanmıştır³. “Yönetimde istikrar” meclisteki en büyük üç partinin güç endekslerine belirli ağırlık verilerek toplanmasıyla elde edilen “ağırlıklı güç endeksi” ile ölçülmüştür. Ayrıca, “parçalanmışlık endeksi” meclisteki sandalye oranlarının partiler arasında nasıl dağıldığını yansıtmaktadır.⁴

Ulaşılan optimal % 4 baraj seviyesi ile mevcut seviye (% 10) karşılaştırıldığında ise şu sonuçlar ortaya çıkmaktadır:

² Optimal baraj için Göksel ve Çınar (2011a) çalışmasında kısıtlı optimizasyon ve çok kriterli karar modelleri; Göksel ve Çınar (2011b) çalışmasında ise kısıtlı optimizasyon modeli kullanılmıştır ve tüm yöntemler ile benzer sonuçlar elde edilmiştir. Modellerin ve simülasyonların detaylı açıklamaları için bu çalışmalara bakılabilir.

³ Tüm partilerin güç endeksleri toplamı bire eşittir.

⁴ Güç hesabında kullanılan koalisyon kavramı tek parti durumunu da içermektedir. Ağırlıklı güç endeksinin yüksek olması ve parçalanmışlık endeksinin düşük olması daha yüksek bir seviyede “yönetimde istikrarı” yansıtmaktadır.

Seçim Barajını “Yönetimde İstikrarı Azaltmayan Bir Seviyeye” Düşürmek Mümkün mü?

Tablo 1. Optimal Baraj Seviyesinde (%4) Adalet ve Güç Göstergelerindeki Değişim

Göstergeler/Yıllar	1995		1999		2002		2007		ORTALAMA		YÜZDE DEĞİŞİM
	%10	%4	%10	%4	%10	%4	%10	%4	%10	%4	
Mevcut ve Optimal Baraj Seviyeleri											
Meclise giren parti sayısı	5	7	5	7	2	7	3	4	3,75	6,25	%66 ↑
Temsil edilemeyen oy oranı	0,14	0,02	0,18	0,05	0,45	0,09	0,13	0,08	0,23	0,06	%74 ↓
Temsilde Orantısızlık Endeksi	0,08	0,04	0,06	0,03	0,32	0,13	0,15	0,14	0,15	0,09	%44 ↓
Ağırlıklı güç toplamı	0,32	0,26	0,20	0,22	0,61	0,49	0,61	0,61	0,44	0,40	%9 ↓
Parçalanmışlık Endeksi	0,77	0,81	0,79	0,83	0,46	0,70	0,55	0,56	0,65	0,73	%12 ↑

Tablo 1’de, % 10 baraj seviyesinin % 4’e çekilmesiyle “temsilde adalet” ilkesine ilişkin göstergelerden “meclise girebilen parti sayısı”, “temsil edilmeyen oy” ve “orantısızlık endeksi”nin (açıklamalar için Kutu-1’e bakınız) ne şekilde değiştiği gösterilmektedir. Bu bağlamda son dört genel seçimin ortalama sonuçlarına göre:

- Meclise girebilen parti sayısının 3,75’ten 6,25’e çıktığı,
- Mecliste temsil edilmeyen oy oranının % 23’ten % 5’e düştüğü,
- Orantısızlık endeksinin 0,15’ten 0,09’a gerilediği görülmektedir.

Bu bulgular neticesinde barajın % 4 seviyesine düşürülmesi ile “temsilde adalet”in önemli ölçüde düzeldiği söylenebilir.

Yine aynı tabloda % 10 baraj seviyesinin % 4’e çekilmesi ile “yönetimde istikrar” göstergeleri olarak kullandığımız “en büyük üç partinin ağırlıklı güç toplamı”⁵ ve “parçalanmışlık endeksi” kıyaslanmıştır (tanımlar için Kutu-1’e bakınız). Elde edilen ortalama sonuçlara göre,

- Güç endeksi 0,44’den 0,40’a düşmektedir.
- Parçalanmışlık endeksi 0,65’ten 0,73’e çıkmaktadır.

Özetle, barajın % 4’e çekilmesi ile “temsilde adalet” göstergelerinde meydana gelen düzelmelere karşılık, genel kanının aksine, “yönetimde istikrar” anlamında çok fazla kayıp olmamaktadır. İlginç bir başka nokta da, 1999 seçimlerinde barajın % 4’e düşürülmesiyle yönetimde istikrar bağlamında ilk üç partinin ağırlıklı gücündeki artışın yanı sıra “temsilde adalet”te de bir artışın gözlenmiş olmasıdır. ⁶

Son dört genel seçime ilişkin olarak bulunan ortalama optimal %4 baraj seviyesinin 2007 seçimlerinin sandalye dağılımına yansımaları Tablo 2’de gösterilmektedir. Bu karşılaştırmaya geçmeden önce barajın birikimli etkisine ilişkin önemli bir noktaya

⁵ Analizlerde güç ağırlıkları partilerin sandalye sayılarıyla doğru orantılı olarak seçilmiştir. Sadece en büyük iki partinin eşit ağırlıklandırıldığı analizlerde de benzer sonuçlara ulaşılmaktadır.

⁶ 2007 seçiminde görece 1 büyük partinin (toplam 3 partinin) meclise girdiği bir yapı mevcut iken, 1999 seçimlerinde sandalye oranları birbirine yakın 5 parti mecliste yer almıştır. Bu iki farklı yapıda da barajın düşürülmesinin mevcut duruma kıyasla olumlu sonuçlar vermiş olması bulguların tutarlılığı açısından önemlidir.

Seçim Barajını “Yönetimde İstikrarı Azaltmayan Bir Seviyeye” Düşürmek Mümkün mü?

değınmekte fayda bulunmaktadır. Uzun yıllardır süre gelen %10 baraj seviyesinin dinamik sonuçları neticesinde 2007 yılında dört parti dışında hiçbir partinin %4 seviyesini bile geçemediğini görmekteyiz. Bu da % 10'luk baraj seviyesinin dinamik etkisinin artık küçük partilerin iyice “tabela” partilerine dönmesine yol açtığına bir işaret olarak yorumlanabilir. Bu husustaki ayrıntılar başka bir politika notunda değerlendirilecektir.

Tablo 2. 2007 Genel Seçimi için Sandalye Sayıları: Barajın %10 - %4 Olduğu Durumların Karşılaştırması

	PARTİ	2007	
		%10	%4
Partilerin çıkardıkları Milletvekili sayıları (Bağımsızlarla birlikte)	AKP	341	338
	CHP	112	110
	MHP	71	68
	DP	-	9
	BAĞ. / BDP	26	25

Tablo 1 ve 2'de sunulan değerlere göre 2007 genel seçiminde meclis dışında kalan DP, barajın %4'e çekilmesi ile mecliste 9 Milletvekili ile temsile edilebilmekte ve böylece temsil edilemeyen oy oranları 5,42 puan azalmaktadır. Bunun yanı sıra “yönetimde istikrar” göstergelerinden ağırlıklı güç endeksi değişmemekte ve parçalanmışlık endeksi sadece 1 puan azalmakta; böylece temsilde adaletten ciddi kazançlar sağlanabilmektedir.

Seçim Barajını ‘‘Yönetimde İstikrarı Azaltmayan Bir Seviyeye’’ Düşürmek Mümkün mü?

Kaynakça

Göksel, T. & Çınar, Y. (2011a). *Türkiye’de Seçim Barajına ve Seçim Sistemi Değişikliklerine Yönelik Analizler ve Politika Önerileri*, TEPAV Yayını, (Nisan 2011 – Yayınlanacak Çalışma), Ankara.

Göksel, T. & Çınar, Y. (2011b). ‘‘Türkiye Seçimlerinde Barajın Etkilerine Yönelik Senaryo Analizleri ve Optimal Barajın Belirlenmesi için bir Model Önerisi’’, *İktisat İşletme ve Finans*, (Nisan 2011 – Yayınlanacak Çalışma).

Parliamentary Assembly, Council of Europe (2004). ‘‘Honouring of obligations and commitments by Turkey’’, Resolution 1380.

Parliamentary Assembly, Council of Europe (2007). ‘‘State of human rights and democracy in Europe’’, Resolution 1547.